

Læsernes holdninger til journalisters stavfejl i digitale medier

Jonas Nygaard Blom
Syddansk Universitet
Michael Ejstrup
Folketinget

1. Indledning

Sprogrøgtene hævder jævnligt, at danske journalister staver dårligt eller ligefrem rædderligt. I læserbreve og på sociale medier harcelerer de over den sproglige standard i journalistiske medier og udstiller fadæser, der latterliggøres og generaliseres til stavfærdighederne hos den samlede journaliststand. Her ses et typisk eksempel på en klage over journalisternes stavning, i dette tilfælde fra en frustreret seer til TV 2's seerredaktør:

Tænkte om du ikke kunne påbegynde et intenst arbejde omkring indførelse af STAVEKONTROL for de stakkels hjælpeløse journalister på TV 2|NEWS, som konstant og hele tiden opfinder nye ord, som for den almindelige befolkning er aldeles uforståelige. Alligevel insisterer ordblindesamfundet på TV 2 på, at udbasunere deres inkompetence på skærmen i tide og utide. Forleden opfandt de ordet "INDNU". I dag står menuen på "STATN". INGEN i min omgangskreds aner, hvad ordene betyder. (TV 2 2010)

Seeren gør sig her til talsmand – muligvis i hyperbolsk forstand – for, at ordene er uforståelige, og i den offentlige sprogdebat genfinder man flere steder argumentet, at journalisters stavfejl støjer og forstyrrer i en sådan grad, at man som læser ikke blot bliver irriteret, men også

decideret forvirret. Man støder samtidig på den holdning, at stavefejl illustrerer journalistens manglende viden om det, artiklen handler om, altså at den sjuskede form vidner om manglende forståelse af og indsigt i emnet. Det ser man et eksempel på i denne kommentar på Sprogpolitiets facebookside:

Nej, nej, nej, inkompetente fjols til en journalist, der hverken kan stave eller har den fjerneste idé om, hvad han/hun taler om... (kommentarsektionen på Sprogpolitiets Facebook-side, 20.10.2016)

I dette tilfælde havde en journalist fra B.T. beskrevet en ny vaske-maskine som en "lakmousetest på fremtiden." Han havde dermed øjensynlig blandet *lakmus* sammen med *laksemousse* svarende til kontaminationen *advokado* smittet af *advokat*. Den slags ordmiks kan altså, som det ses, udløse harme reaktioner.

At danske journalister begår en del sprogfejl, er dokumenteret af flere fejloptællingsstudier (Rathje & Kjærgaard 2009; Kristensen m.fl. 2007; Brandt 1996). Dette er ikke overraskende, når man tager i betragtning, at journalister producerer og publicerer tekster i døgn drift med stramme deadlines og i nyere tid med meget begrænsede eller ingen muligheder for professionel korrekturlæsning. Det må anses for vanskeligt, hvis ikke umuligt, at undgå fejl under så pressede arbejdsvilkår, selv for sikre sprogbrugere. Det påtrængende spørgsmål bliver derfor ikke, om journalister laver sprogfejl – for det gør de – men derimod, hvilken virkning fejlene har, og hvilken betydning læserne tillægger dem.

I denne artikel vil vi på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse (N = 2.399 deltagere) analysere læsernes holdninger til journalisters stavefejl. Mere specifikt vil vi undersøge, i hvor høj grad læserne mener, det er vigtigt, at journalister staver korrekt, og analysere de holdninger, læserne udtrykker med deres egne ord. Vi interesserer os i den sammenhæng særligt for, hvilken *virkning* deltagerne mener, sprogfejlene har.

2. Journalistikkens sprognormer

I såvel journalistbranchen som på landets journalistuddannelser finder man den udbredte og nedfældede holdning, at læserne går højt op i

sproglig korrekthed. Gitte Luk og Søren Boy Skjold fra Danmarks Medie- og Journalisthøjskole (DMJX) har formuleret opfattelsen på følgende vis:

[H]vis journalister og andre kommunikatører skal bevare eller genere en sproglig troværdighed, kræver det, at de studerende, der bliver fremtidens professionelle sprogbrugere, får en grundlæggende respekt for og viden om grammatik, sproglig korrekthed, stavning og tegnsætning (Luk & Skjold 2013).

Her forudsættes det altså, at sprogfejl påvirker læsernes holdning til afsenderens troværdighed, og at journalisterne muligvis allerede har mistet troværdigheden. Med retoriske begreber: *Etos* påvirkes af *pu-ritas*. En tanke, man også finder i DR's sprogpolitik, hvor fejlenes indflydelse på læsernes opmærksomhed fremhæves:

DR forbindes ofte med lyd og billeder. Men DR producerer også nogle af de mest læste tekster herhjemme [...] Dette stiller høje krav til retskrivningen, også selvom mange tekster bliver til under stort tidspres. DR vil derfor øge den systematiske brug af korrektur og vil endvidere udbyde retskrivningskurser til medarbejdere efter behov. Dette sker af hensyn til DR's troværdighed og for at sikre brugernes udelte opmærksomhed på det indhold, vi ønsker at formidle (DR 2009:[5]).

I den normative litteratur og blandt journalister indbyrdes er det dog sjældent ekspliciteret, hvilken dokumentation der danner grundlaget for påstanden om den negativt påvirkede troværdighed og opmærksomhed – ud over tradition og mavefornemmelser. Man kan kun gætte på, at klager fra kritiske læsere spiller en vigtig rolle i det skjulte, men det er ikke til at vide med sikkerhed.

Journalistikkens sprognormer bygger ofte på uklare antagelser om afvigelser fra standarden og virkningerne af sproglige variationer. Passiven har for eksempel i både den ideologikritiske (Mortensen 1972) og normative (Grunwald m.fl. 1992) litteratur været stærkt kritiseret for at skjule informationer for læserne og øge abstraktionsniveauet. Men som påpeget af Jensen (2013) er det sket uden hensyn

til diatesens funktioner i den journalistiske sprogbrug. Den såkaldte ”mumledansk” eller ”stavelseskannibalisme” (Skyum-Nielsen 2008) har fået og får fortsat skylden for, at folk ikke kan høre og forstå, hvad der siges i tv, på trods af at flere studier har vist, at lydreducerede ord forstås af de fleste (Blom, Ejstrup & Hopmann 2018). Og selvom de ”syge” substantiver allerede i 1970’erne blev erklæret raske og friske af forskningen (Platzack 1977), antages det fortsat i journalistikken, at de er svære at forstå og derfor bør undgås og omskrives (Tverskov og Tverskov 2004:71). Betegnelsen *substantivsyge* stammer, så vidt vi kan spore det, fra Sverige (jf. Platzack 1977) og dækker over verbal- og adjektivnominaler, der indgår i korporative prædikater, fx *foretage anholdelse af* (frem for *anholde*) og *tage op til overvejelse* (frem for *overveje*). I journalistikken advares der især mod denne form, men også mere generelt mod brugen af verbalsubstantiver, uagtet at de kan bruges til at opsummere og referere til en tidligere proposition i teksten og dermed har en redundant funktion, der potentielt kan fremme forståelsen.

De mange antagelser om sprogets virkninger skyldes øjensynlig, at journalistikken historisk set er et *erfaringsbaseret* håndværksfag, hvor sprognormer overleveres til praktikanter og nyansatte og videreføres gennem socialisering (Gravengaard & Rimestad 2015). Først i nyere tid er journalistikkens sproglige konventioner blevet nøjere beskrevet og udfordret af videnskabelige tilgange og forskningsbaseret uddannelse af journalister på danske universiteter.

Hensigten med vores undersøgelse er derfor dels at teste de normative antagelser om læsernes holdninger til sprogfejl, dels at bidrage til den fortsatte udvikling af en forskningsbaseret journalistisk sprogpraksis.

3. Tidligere undersøgelser af læsernes holdninger

I dansk sprogforskning er det sparsomt med undersøgelser, der belyser læsernes holdninger til journalisters sprogfejl og mere specifikt stavfejl. I vores søgninger på bibliotekernes forskningsdatabaser har vi kun kunnet finde Jacob Thøgersens (2013) spørgeskemaundersøgelse for DR. Heri dokumenteres det blandt andet, at brugerne alterovervejende mener – eller i hvert fald i 2013 mente – at sproget på DR’s

hjemmesider var meget korrekt. Resultatet og rapportens øvrige indhold gør op med det indtryk, man ellers har fået af DR’s halvårslige klageberetninger, der gennem årene har tegnet et billede af utilfredshed med DR’s sprogbrug blandt brugerne. De(m), der klager til DR, afspejler altså ikke nødvendigvis den generelle holdning til sprogbrugen. Nok snarere tværtimod.

Derudover har Kristiansen og Rathje (2014) undersøgt et beslægtet emne: unges bevidste og ubevidste holdninger til stavfejl i de sociale medier. De konkluderer, at unge generelt går højt op i stavfejl på Facebook, men ikke finder sær- og sammenskrivningsfejl, slåfejl og fejl ved store og små bogstaver særlig alvorlige. Dansk Sprognævn (Kristiansen & Diderichsen 2014) har desuden lavet en stor undersøgelse (N = 12.939) af danskernes holdninger til udsagn om sproglige normafvigelser, herunder grammatiske afvigelser som *hans/sin* og *ligge/lægge* og holdninger til sprogligt sjusk. Undersøgelsen viste blandt andet, at deltagerne ikke ønskede en mere lydret stavning, og at de ældre deltagere generelt var mere sprogkonservative end de yngre. Forfatterne peger dog selv på, at undersøgelsen ikke nødvendigvis er repræsentativ for befolkningen som helhed, da det ikke kan udelukkes, at deltagerne har haft en særlig sprogkonservativ tilbøjelighed og/eller en særlig interesse i sprog. Vi nævner problemet her, da vores egen undersøgelse lider under samme usikkerhed. Det vender vi tilbage til senere.

Skeler man til udlandet, er der i de seneste år lavet en række effektstudier af journalisters sprogfejl. Vultee (2015) har påvist, at tekstredigering, herunder korrekturlæsning, af journalistiske tekster har en positiv indflydelse på læsernes opfattelse af kvalitet, professionalisme og værdi. I forlængelse heraf har Appelman og Schmierbach (2018) i et effektstudie vist, at afvigelser fra retsskrivnings- og sprogbrugsnormen har en negativ effekt på læsernes opfattelse og vurdering af kvalitet, troværdighed og informationsværdi. Der skal dog relativt mange fejl til (30 fejl på 450 ord) for at udløse en jævn effekt, og der er størst negativ effekt hos folk, der går op i korrekt sprog, og begrænset eller i nogle tilfælde endda positiv effekt hos folk, der går mindre eller slet ikke op i korrekt sprog.

Studier inden for andre felter peger samtidig på, at nogle typer af læsere, men ikke nødvendigvis alle, nedvurderer skribenter, der laver

sprogfejl. Queen og Boland (2015) har eksempelvis undersøgt, hvordan sprogfejl i e-mails påvirker vurderingen af afsenderen. I deres studie viste det sig, at læserens erfaringer med elektroniske medier havde betydning for vurderingen af afsenderen. Jo mere erfaring med elektroniske medier, des vigtigere var det, at afsenderen skrev korrekt. Genren og indholdet lader også til at have betydning for vurderingen. I hvert fald viser flere studier, at jobansøgninger med sprogfejl vurderes *meget* negativt og i nogle tilfælde så negativt, at fejlene har lige så stor betydning som ansøgernes selvangivne mangel på erfaring (Martin-Lacroux & Lacroux 2016).

Samlet set peger den eksisterende forskning altså på, at stavefejl kan have en negativ indflydelse på læserens holdning til tekstens troværdighed, kvalitet, informationsværdi og professionalisme, men at læserens holdning samtidig kan variere alt efter deltagernes alder, hvilke stavefejl der er tale om, hvor meget læseren i forvejen går op i og selv behersker et korrekt sprog, hvor hjemmевant læseren er med mediet, og hvilken genre og hvilket indhold der er tale om.

4. Teoretisk tilgang til sprogholdninger

Sprogholdninger påvirkes især af sprogstandardisering (Garrett 2010:7), herunder autoriserede regler og retningslinjer for korrekte stavemåder. I Danmark fastsætter Dansk Sprognævn de officielle regler for stavning, og det danske skriftsprog har derfor – i hvert fald når det gælder stavning, bøjning og tegnsætning – en fast normeret form. I og med at der i skolen undervises og testes i stavning, er danskerne fra barnsben øvede i at opfatte afvigelser fra stavenormen som *fejl*, og de fleste har derfor forventeligt også bevidste holdninger til, hvad de mener om stavefejl. Som illustreret ovenfor kan den slags holdninger komme direkte til udtryk i sprogklager.

Milroy og Milroy (1999) skelner mellem to typer af sprogklager: 1) de legalistiske og 2) de moralistiske. De legalistiske klager påpeger afvigelser fra den præskriptive norm, fx stavefejl og kommateringsfejl, mens de moralistiske angår mening og sandhed, fx klager over ord og udtryk, der er partiske eller misvisende. Med afsæt i denne skelnen har Cotter (2010:195) lavet en model (Tabel 1) for sammenhængen mellem de journalistiske sprognormer og typen af klager:

Primary usage injunctions	Complaint tradition correlates
<i>Journalistic language ideology</i> - "Accuracy equals credibility"	Type 1 (legalistic – correctness)
<i>Journalistic craft ideology</i> - "Good writing equals clarity"	Type 2 (moralistic – truth)
<i>Journalistic language values</i> - Precision and prescription Goal: To safeguard accuracy and clarity	Types 1 and 2

Tabel 1. Cotters oversigt over de journalistiske sprogideologier og -værdier

Vi forventer, at de journalistiske sprogideologier og -værdier stemmer overens med de kritiske læseres holdninger. Samtidig forventer vi, at korrekthed – i de kritiske læseres øjne – også antages at spille en rolle for afkodning og forståelse under læsningen, og at holdningen derfor er, at korrekt sprog også er lig med klart sprog.

Som det ses i Cotters model – og som vi også har illustreret tidligere – spiller troværdighed en væsentlig rolle i journalisternes opfattelse af det korrekte sprogs virkning på læserne. Men det er ofte uklart, hvad manglende troværdighed nærmere vil sige. Det kan dække over, at læserne ikke tror på det, der står i teksten, og det kan dække over, at læserne mere generelt ikke stoler på journalisterne.

I sociolingvistikken analyserer man sprogholdninger ud fra en teoretisk antagelse om, at folk reagerer på afvigelser fra standardnormen ved at kategorisere afsenders sociale tilhørsforhold og tillægge afsenderen stereotype personlighedstræk (Dragojevic 2017). Studier af underbevidste sprogholdninger har tidligere vist, at sprogbrugere ofte forbinder afvigelser fra standardnormen, fx dialekter og sociolekter, med status (lav eller høj), kompetencer (ringe eller veludviklede) og forskellige grader af sociabilitet og solidaritet, herunder om folk er til at stole på (Thøgersen & Kristiansen 2006; Garrett, Coupland & Williams 2003). I journalistikkens tilfælde er det derfor forventeligt, at sprogfejl kan føre til (under)bevidste holdninger om journalisterne selv, fx at de er inkompetente og utroværdige.

Sprogholdninger kan samtidig udløses eller forstærkes af stereotype forestillinger om, hvordan personer eller grupper er. Når det gælder journalister, har troværdighedsmålinger udført af kommunikations-

bureauet Radius de sidste ti år peget på, at journalister som faggruppe har meget lav troværdighed i befolkningen (Radius 2018). I 2018 rangerede journalisterne sammen med bilforhandlere og politikere i den nederste ende af skalaen. Hvis dette holder stik, kan sprogbrugerne holdninger til journalisters stavfejl muligvis være påvirket af en generel negativ opfattelse af journalisters troværdighed. Målingerne står dog i delvis modsætning til en ny rapport fra Roskilde Universitet (Schrøder m.fl. 2018:30), der viser, at befolkningen opfatter de danske nyhedsmedier som troværdige, især public service-medierne og de medier, der ikke er tabloide eller rent netbaserede. De modstridende resultater skyldes muligvis, at Radius har spurgt respondenterne om deres holdning til *journalister*, mens Schrøder m.fl. har spurgt respondenterne om deres holdning til journalistiske *organisationer*, fx DR og Politiken. Forskellen peger på, at der i journalistikken ofte er et flersidet afsenderforhold, der kan sløre, hvem modtageren egentlig opfatter som afsender. Det kan både være journalisten, der har skrevet artiklen, det kan være selve medieorganisationen, og det kan være journalister i mere generisk forstand.

5. Design og metode

Sprogholdninger kan undersøges ved hjælp af spørgeskemaer, interview, test/eksperimenter, og når det gælder underbevidste holdninger ved hjælp af masketest. Vi har gjort brug af et spørgeskema med åbne og lukkede svarmuligheder. Ved hjælp af denne metode har vi overordnet kunnet måle, hvad deltagerne mener om journalisters sprogfejl, når de bliver spurgt direkte, og vi har kunnet kategorisere samt nærmere analysere de begrundelser, de giver. Vi har valgt at fokusere på sprogfejl i de digitale medier, da det først og fremmest er her, journalister arbejder under stærkt tidspres og har begrænsede muligheder for korrekturlæsning.

Deltagerne har først fået spørgsmålet: Hvor vigtigt er det for dig, at journalister staver korrekt i de digitale medier? Svarkategorierne var lukkede, og deltagerne kunne vælge mellem svarene: meget vigtigt, vigtigt, mindre vigtigt og ligegyldigt. Derefter blev deltagerne bedt om at begrunde deres holdning med egne ord ud fra spørgsmålet: Hvorfor er det (meget) vigtigt for dig, at journalister staver korrekt?

Eller: Hvorfor er det mindre vigtigt/ligegyldigt for dig, at journalister staver korrekt? Deltagerne gik herefter videre til den eksperimentelle del af testen. Forud for holdningsspørgsmålene blev deltagerne bedt om at svare på baggrundsspørgsmål om køn, alder, uddannelse, arbejdsforhold og medievaner.

Vi har anvendt den såkaldte sneboldsteknik til at samle respondenter, dvs. at vi har kontaktet en række personer med variation i alder, køn, uddannelse, bopæl og arbejde. Disse respondenter blev derefter opfordret til at invitere venner og bekendte, som selv skulle invitere venner og bekendte. Metoden har den ulempe, at man ikke kan sikre sig repræsentativitet, og at man ikke kan styre, hvem der tager testen. Problemet med repræsentativiteten forstærkes samtidig af, at folk, der ikke går op i journalisters stavfejl, næppe har ønsket at deltage i en undersøgelse om journalisters stavfejl. Dette problem vil dog uden tvivl også spille ind ved andre samplingmetoder. Til gengæld gør sneboldsmetoden det muligt at sprede testen i miljøer, man er særlig interesseret i. I vores tilfælde gjaldt det dels dansklærere som repræsentanter for sikre stavere, dels kommunikatører og journalister, som vi ikke blot opfatter som producenter/afsendere, men også som læsere, der kan have særlige holdninger til betydningen af, at fagkollegerne skriver korrekt (jf. Tabel 1).

Blandt vores deltagere er der en stærk overrepræsentation af kvinder, højtuddannede og dansklærere sammenlignet med befolkningen i øvrigt (se nærmere i Tabel 2). 2.399 deltagere svarede på det overordnede holdningsspørgsmål, og 2.093 begrundede deres svar. Disse begrundelser har tilsammen udgjort vores analysekorpus.

Vi har kategoriseret begrundelserne induktivt, dog med et teoretisk baseret blik for, at sprogfejl ikke blot kan lede til udtrykte holdninger til tekstens indhold og repræsentation af virkeligheden, men også til (underbevidste) holdninger til afsenderen selv, herunder vedkommendes kompetencer og troværdighed. I den kvalitative analyse har vi først analyseret og kategoriseret *alle* begrundelser for, hvorfor det er ligegyldigt eller mindre vigtigt, at journalister staver korrekt (57 begrundelser i alt). Derefter har vi analyseret og kategoriseret 700 begrundelser – cirka en tredjedel af de resterende samlede begrundelser (2.036 i alt) – for, hvorfor det er vigtigt eller meget vigtigt, at journa-

lister staver korrekt. Årsagen til beskæringen er, at vi ved dette punkt i analysen ikke længere stødte på nye typer af argumenter, men kun på gengangere, dvs. vi havde nået et analytisk mætningspunkt. Vi kan naturligvis ikke udelukke, at vi derved har overset enkelte typer af begrundelser, men de vil efter al sandsynlighed være udtryk for unikke eller mere sjældne holdninger blandt deltagerne.

Begrundelserne har vi i vores analyser reduceret til makropropositioner, dvs. generelle abstraktioner for de mikropropositioner, der indgår i den samlede begrundelse. Her ses et simpelt eksempel på en sådan reduktion af en samlet begrundelse til to makropropositioner (MP):

Fordi [MP1:] det er forstyrrende for "flowet" i læsningen, og fordi [MP2:] man mister tillid til et medie der ikke forstår at sørge for korrektur eller journalister der kan stave og formulere sig ordentligt, samt forstå vigtigheden af dette. (Respondent 305)

Vi har derefter samlet makropropositionerne i kategorier og reduceret dem yderligere ved at udvælge prototypiske formuleringer, der er repræsentative for kategorierne, fx *Stavefejl forstyrrer læsningen/læserytmen/-flowet* og *Stavefejl mindsker troværdighed/etos/tillid/pålidelighed*. Leksemvariationerne bygger i alle tilfælde på deltagerne egne ordvalg. Vi har afslutningsvis udtrukket kerneordene i remadelen af makropropositionerne og lavet kollokationsanalyser i den samlede del af korpusset, der dækker begrundelserne for betydningen af korrekt stavning, dvs. de 2.036 begrundelser. På den måde har vi eksempelvis kunnet analysere, hvilke ordkombinationer lemmerødderne **forstyr**, **flow** og **tillid** indgår i, og hvor ofte ordene bruges i det samlede korpus (Baker 2006). Herunder ses et lille udsnit af kollokationsanalysen for søgeordet **forstyr**. Som det ses, kollokerer **forstyr** her med *stavefejl* (i visse tilfælde i parafraseret, anaforisk eller elliptisk form) og leksemer som *mening*, *læsning*, *kommunikation* og *forståelse*.

Fordi stavefejl er menings- **forstyr** *-rende*
Virker menings- **forstyr** *-rende hvis ikke der staves korrekt*
Fordi det **forstyr** *-rer min læsning*
Fordi stavefejl kan forvirre og **forstyr** *-re kommunikationen*
Fejl **forstyr** *-rer og fjerner fokus*
For at undgå menings- **forstyr** *-relse*
Det virker **forstyr** *-rende*
Det **forstyr** *-rer forståelsen*

Resultater

Som det ses i Tabel 2 herunder, mener deltagerne overordnet, at det er vigtigt, at journalister staver korrekt i digitale medier. Der er en signifikant forskel på kvinder og mænd, på aldersgruppen 35-59 år sammenlignet med aldersgruppen 19-34 år og på deltagere, der dagligt læser nyheder på nettet, sammenlignet med deltagere, der læser ugentligt. Forskellene er dog meget små (< 0,1 point) og bør næppe tillægges den helt store betydning. Ellers er der ingen signifikante forskelle inden for grupperne.

Det kan samlet konkluderes, at deltagerne går højt op i, at journalister staver korrekt. Dette gælder for såvel journalisterne som de andre professionsgrupper og synes at bekræfte journalistikkens egen grundantagelse: *Korrekt stavning er vigtig* – i hvert fald for denne type sprogbrugere.

	Antal deltagere	Gnst. score#	Standard-afvigelse
Køn			
Mænd	622	2,57	0,62
Kvinder	1.777	2,67** ¹	0,53
Alder			
< 19 år	44	2,59	0,54
19-34 år	991	2,61	0,58
35-59 år	1083	2,68** ²	0,53
> 59 år	281	2,63	0,53
Profession			
Dansklærere	516	2,65	0,55
Kommunikatører	206	2,69	0,49
Journalister	83	2,61	0,49
Anden profession	1.651	2,63	0,57
Længste uddannelse			
Folkeskolen	84	2,5	0,67
Gymnasial uddannelse	432	2,62	0,56
Kort videregående/bachelor	1073	2,65	0,53
Lang videregående	810	2,66	0,56
Medievaner			
Læser dagligt nyheder på nettet	1963	2,66* ³	0,54
Ugentligt	372	2,57	0,59
Månedligt	38	2,61	0,63
Meget sjældent	26	2,56	0,66

Sværskala: *Ligegyldigt* (= 0), *Mindre vigtigt* (= 1), *Vigtigt* (= 2), *Meget vigtigt* (= 3) til spørgsmålet: *Hvor vigtigt er det for dig, at journalistiser staver korrekt i de digitale medier?*

**¹ $p < 0.01$ for kvinder sammenlignet med mænd (uparret t-test).

**² $p < 0.01$ for aldersklassen 35-39 år sammenlignet med 19-35 år (ensidet variantanalyse).

*³ $p < 0.05$ for dagligt nyhedsforbrug sammenlignet med ugentligt 35-39 år (ensidet variantanalyse).

Tabel 2. Deltagernes holdninger til betydningen af, journalister staver korrekt i digitale medier

Vigtigt eller meget vigtigt

30 % (710) af deltagerne mener, det er vigtigt, at journalister staver korrekt. 68 % (1.622) mener, det er *meget* vigtigt. Langt størstedelen af deltagerne placerer sig altså i disse to kategorier, og blandt dem har alle undtagen fem begrundet deres holdning. I skemaet herunder ses de makropropositioner, vi har opsummeret begrundelserne til. Holdninger, som kun enkelte deltagere giver udtryk for, er ikke medtaget. Frekvensen af kerneordene i det samlede korpus står angivet i parenteser i højre kolonne. Det skal understreges, at kerneordene alene repræsenterer det *typiske* ordvalg i begrundelserne. Begrundelserne udtrykkes i flere tilfælde også på andre måder, men kan opsummeres til samme overordnede makroproposition.

Fokus	Begrundelser	Frekvens af kerneord
<i>Afsender</i>	Stavefejl er udtryk for sjusk/sløsethed/lige gyldighed/dovenskab/mangel på seriøsitet	*sjusk* (193), *seriøs* (153), *sløs* (24), *ligegyldig* (10), *doven* (10)
	Stavefejl er udtryk for inkompetence/mangel på dygtighed/evner	*kompeten* (20), *dygtig* (7), *evne* (15)
	Stavefejl er uintelligent/dumt	*intelligen* (10), *dum* (12)
<i>Afsender og/eller indhold</i>	Stavefejl mindsker troværdighed/etos/tillid/pålidelighed	*troværdig*/*etos* (314), *tillid* (23), *pålidelig* (11)
<i>Læsning (afkodning og/eller forståelse)</i>	Stavefejl er forstyrrende/distraherende/støjende (for læserytme/flow)	forstyr* (157), *distraher* (23), *støj* (11), *rytme*/*flow* (24)
	Stavefejl gør teksten svær at forstå/uklar	forstå* (309), *klar* (30)
	Stavefejl er meningsforstyrrende/forvirrende/misvisende	*meningsforstyr* (91), *forvir* (47), *misvis* (6)
	Stavefejl skaber misforståelser/tvivl	*misforstå* (88), *tvivl* (60)
	Stavefejl fjerner fokus fra indhold	*indhold* (143), *fokus* (97)

<i>Modtageren selv</i>	Stavfejl er irriterende/træls	*irriter* (167), *træls* (7)
<i>Tekstens form</i>	Stavfejl er uæstetiske	*æsteti* (18)
<i>Journaliststanden</i>	Journalister skal være sproglige rollemodeller/forbilleder/repræsentanter	*rollemodel* (77), *forbilled* (53), *repræsentant* (7)
	At stave korrekt er en del af journalisternes arbejde/faglighed/uddannelse	*arbejd* (133), *faglig* (29), *uddan* (36)
	Stavfejl er uprofessionelt	*professionel* (159)
	Journalister skal højne/sætte standarden	*standard* (27)
<i>Det danske sprog og sprog-samfundet</i>	Stavfejl smitter befolkningen	*smit* (28)
	Stavfejl forfladiger/devaluerer/degenerer/ødelægger sproget	*forflad* (7), *devaluer*, *degenerer* (4), *ødelæg* (20)
	Sproget skal værnes om/bevares	*værne* (20), *bevare* (24)

Tabel 3. Deltagernes begrundelser for, at det er (meget) vigtigt, journalister staver korrekt

Overordnet mener deltagerne altså, at sprogfejlene kan påvirke såvel afkodningen og forståelsen af teksten som tilliden til journalisten og indholdet. Fejlene antages også at kunne smitte og derved påvirke sprogbrugen i samfundet. Model 1 giver en samlet fremstilling af disse potentielle virkningsforhold:

Model 1. Sprogfejlens virkningsforhold ifølge de kritiske læsere

Modellen skal læses sådan, at "smitten" fra stavfejlene primært gælder de (svage) stavere, der ikke opdager fejlene, mens de andre virkninger gælder for de sikre stavere. Det er i hvert fald den overvejende holdning, der gives udtryk for blandt deltagerne, der omtaler dette emne, fx: "Hvis journalister staver forkert, tror jeg, at læsere, som har svært ved at stave, [...] vil blive smittet af stavfejl." (Respondent 984); "Fordi det smitter af på almenbefolkningen." (Respondent 2.280); "Det bliver set og læst af mange og det smitter hurtigt, i forvejen er mange dovne og bruger bare telefonens ordbog og regner med det er korrekt." (Respondent 1.926).

Argumenterne afslører en bagvedliggende antagonisme, der baserer sig på et sprogkonservativt og elitært sprogsyn. På den ene side har vi en slags sprogaristokrati bestående af de sikre stavere, der bevarer og viderefører de rette stavemåder og har et veludviklet sprogligt immunforsvar over for 'sjusk'. Og på den anden side 'almenbefolkningen', de 'dovne' stavere, der lader sig smitte af fejlene og 'forfladiger' sproget. Argumenterne afslører samtidig et muligt indre paradoks i holdningen til stavfejlens negative virkning. På den ene side gives der udtryk for, at sprogfejl forstyrrer, forvirrer og gør det svært at læse teksten. På den anden side hævdes det, at de 'svage' stavere slet ikke opdager fejlene, men tværtimod lader sig inspirere af dem. Altså må de svage stavere være særlig dygtige til at læse og forstå afvigende stavemåder, mens de sikre stavere er særlig slemme til at lade sig forvirre og forstyrre af dem, hvis man kører argumentet ud *in absurdum*. Spørgsmålet bliver derfor, om stavfejlene i virkeligheden har afgørende betydning for forståelsen af teksten. Nogle af deltagerne mener nej, og de får nu ordet.

Mindre vigtigt eller ligegyldigt

Kun få har begrundet synspunktet, at det er mindre vigtigt (9) eller helt ligegyldigt (48), at journalister staver korrekt. Det mest udbredte argument i denne gruppe er, at tekstens mening, budskab, indhold og forståelighed er vigtigere end sprogfejl: "Bare jeg forstår meningen er det OK" (respondent 2.274); "Det vigtige for mig er, at de får formidlet et budskab." (respondent 1.520); "Hvis det er forståeligt er jeg ligeglad med hvordan der bliver stavet." (respondent 738). Disse deltagere mener altså, at sprogfejl (i de fleste tilfælde) ikke har nogen (væsentlig)

betydning for selve forståelsen af teksten. Dette peger på, at der blandt de samlede deltagere ikke er fuld enighed om stavfejlernes overordnede påvirkning af læsningen. Men der er altså tale om mindretallets holdning her. Andre nævner desuden, at ”formidlingen”, ”originalt, flydende sprogbrug”, ”de rette ord”, ”relevante analyser”, ”retvisende dataformidling”, ”ordentlig journalistik”, ”hurtige nyheder”, ”nye og brede nyheder” og ”entydige sætninger” har større betydning end stavfejl.

Derudover pointerer en lille gruppe af deltagere (syv i alt), at det er menneskeligt at fejle, og at de derfor har forståelse for, at det kan ske: ”[...] det er noget alle mennesker kommer til at gøre engang imellem.” (respondent 2.119). En lignende begrundelse finder man hos dem, der fortæller, at de selv er ordblinde eller har svært ved at stave (seks deltagere) og derfor kan relatere til staveudfordringerne: ”Jeg tænker ikke de gør det med vilje og jeg er selv ordblind og kan derfor relatere” (respondent 1.620). Der er dog også ordblinde blandt deltagere, der omvendt giver udtryk for betydningen af, at journalisterne staver korrekt: ”[...] jeg er ordblind og lærer af at se hvordan andre staver” (respondent 2.231).

Tre deltagere kritiserer selve retskrivningssystemet og argumenterer for, at årsagen til problemet skal findes i de principper, der ligger bag retskrivningen, snarere end i journalisternes skrivefærdigheder. I denne lille gruppe finder man mere udfoldede argumenter og samtidig en kritik af den sprogideologi og de magtforhold, der ligger bag retskrivningen:

Stavning er fuldstændig uvigtig i al sin mangel på logik, bl.a. fordi skriftsproget altid halter efter talesproget og reformerne kun gennemføres halvhjertet. Den er pustet op til symbol på klogskab og misbruges som kontrol- og sorteringsværktøj i de bedrevidendes tjeneste. (respondent 1.028).

Her er der ansats til en revolte mod stavningens elite og et opgør med antagelsen om, at stavning er udtryk for generel klogskab. Den tidligere beskrevne antagonisme får derved en stemme, der taler de ’svage’ staveres sag. Men det er *kvantitativt set* et lille pip i korpusset som helhed.

Endelig synes tre af deltagerne, at stavfejlene mest af alt bare er sjove og dermed harmløse: ”Og så har jeg det sådan, at ’gode’ og ’solide’ stavfejl faktisk gør min dag lidt lysere. Jeg griner” (respondent 1.693). Desuden begrunder fire af deltagerne deres holdning ud fra de kontekstuelle vilkår som fx det tidspres, journalisterne arbejder under: ”Journalister har meget travlt” (respondent 476). Det er overraskende, at så få nævner dette forhold, når man tager i betragtning, at de fleste nok selv har erfaring med at sjuske med stavningen, når tiden er knap. Men det kan dække over den generelle holdning, at det er vigtigere, at formen er korrekt, end at historierne bliver publiceret hurtigt.

7. Konklusion

Undersøgelsen har vist, at deltagere altovervejende mener, det er mere end vigtigt, at journalister staver korrekt. Kun en lille gruppe giver udtryk for den modsatte holdning. Ifølge flertallet kan stavfejlene ikke blot påvirke afkodningen og forståelsen af teksten, men også tilliden til journalisterne og tekstens indhold. Journalister, der begår sprogfejl, risikerer i deltageres øjne at fremstå uprofessionelle, inkompetente, upålidelige, utroværdige, dumme, dovne, sjuskede og være genstand for andre negative opfattelser. Vores resultater understøtter dermed de negative effekter, tidligere studier har fundet frem til, og viser, at deltageres holdninger altovervejende stemmer overens med journalistikkens egne sprogideologier og -værdier, herunder at korrekt sprog er lig med troværdigt sprog. Der gives også udtryk for, at journalisternes stavfejl kan smitte svage stavere og på den måde være med til at ”ødelægge” sproget. Journalisterne bør derfor fungere som sproglige rollemodeller og forbilleder for befolkningen, mener flere af deltagerne. Argumentationen synes dog at lide under en indre selvmodsigelse: De svage stavere forudsættes at kunne afkode ordene og lade sig smitte af fejlene i dem, mens der samtidig gives udtryk for, at de stærke stavere har svært ved at afkode og forstå ordene, når bogstaveringen afgiver fra standarden. I så fald skulle ringe stavefærdigheder føre til stærke afkodnings- og forståelseskompetencer – og det er næppe dét, de sprogkonservative deltagere egentlig mener.

Resultaterne tegner et billede af, at journalisters stavfejl opleves at kunne have en alvorlig negativ indflydelse på opfattelsen af journalistiske tekster, journalister og journalistikken selv samt en negativ

indflydelse på det danske sprog. Stavefejl kan i værste fald føre til, at folk ikke tror på, hvad der står i artiklerne, og ikke stoler på journalisterne. I en tid, hvor journalistikkens sandhedsideal er forvejen er under angreb af postfaktualitet og fake news, er dette et skræmmende perspektiv. Det må derfor umiddelbart anses for afgørende, at medieorganisationerne prioriterer korrekturlæsningen højt.

Tre væsentlige forbehold må dog gives. For det første er deltagerne i undersøgelsen – som tidligere redegjort for – ikke nødvendigvis repræsentative for befolkningens generelle holdninger. Resultaterne kan være påvirket af en (stærk) overrepræsentation af konservative sprogbrugere og/eller særligt sproginteresserede. For det andet korrelerer deltagerne generelle holdninger til sprogfejl ikke nødvendigvis med deres egentlige reaktioner på stavemåder. I teorien kan man udmærket forestille sig, at nogle læsere reagerer negativt på stavemåder, der ikke er fejl – men som de tror er fejl – og positivt på stavemåder, der er fejl, men som de tror er korrekte. Det er også muligt, deltagerne giver udtryk for, at stavefejl er meningsforstyrrende, men at de i virkeligheden problemfrit kan forstå meningen i sætninger, der indeholder stavefejl. Og for det tredje er det muligt, at læserne kun reagerer (meget) negativt på bestemte typer af *stave fejl*, fx den her angivne særskrivningsfejl. Hvis det sidste er tilfældet, vil medierne med fordel kunne sætte mere specifikt ind over for disse fejltyper.

Litteratur

- Appelman, Alyssa & Mike Schmierbach (2018) Make No Mistake? Exploring Cognitive and Perceptual Effects of Grammatical Errors in News Articles. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 95(4):930-947.
- Baker, Paul (2006) *Using corpora in discourse analysis*. London and New York: Bloomsbury Academic.
- Blom, Jonas Nygaard, Michael Ejstrup & David Nicolas Hopmann (2018) The effects of phonetic reduction on actual and perceived comprehension by news audiences. *Journalism Studies* 19:745-763.
- Brandt, Søren (1996) Stavefejl i aviserne. *Mål & Måle* 19 (4):16-19.
- Cotter, Colleen (2010) *News Talk. Investigating the Language of Journalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

- DR (2009) *Sprogpolitik for DR*. København: DR.
- Dragojevic, Marko (2017) Language Attitudes. *Oxford Research Encyclopedias*, Oxfordre.com.
- Garrett, Peter (2010) *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, Peter, Nicolas Coupland & Angie Williams (2003) *Investigating Language Attitudes. Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. Wales: University of Wales Press.
- Gravengaard, Gitte & Lene Rimestad (2015) *Journalistik i praktik*. København: Samfundslitteratur.
- Grunwald, Ebbe, Gert Smistrup & Hans Veirup (1992) *Journalistens sprog*. Aarhus: Ajour.
- Jensen, Leif Becker (2013) Den journalistiske automatskrift – når sproglige normer bliver til sproglige dogmer. *Journalistica* 2013 (1):141-171.
- Kristiansen, Anna & Marianne Rathje (2014) ”Det kommer an på hvilken stavefejl det er”. Unges holdninger til stavefejl i nye medier. *NyS, Nydanske Sprogstudier* 46:103-131.
- Kristiansen, Anna & Philip Diderichsen (2014) Test din sprogholdning. *Nyt fra Sprognævnet* 2014/3:[1]-8.
- Kristensen, Line Burholt, Tine Borgen Ibholt & Anette Pultera Nielsen (2007) Avisernes fejl er en gammel nyhed. *Mål & Måle* 30 (3):7-11.
- Luk, Gitte & Søren Boy Skjold (2013) Sproget – det basale. Thomas Thurah & Martin Kristiansen (red.) *Sproget i de elektroniske medier*. København: Hans Reitzels Forlag:23-52.
- Martin-Lacroux, Christelle & Alain Lacroux (2016) Do employers forgive applicants’ bad spelling in résumés?. *Business and Professional Communication Quarterly* 80:321-335.
- Milroy, James & Lesley Milroy (1999) *Authority in Language. Investigating Standard English*. London: Routledge.
- Mortensen, Frands (1972) *22.00 Radioavis: Kommunikationskritisk analyse af 22-Radioavisen*. Aarhus: GMT.
- Platzack, Christer (1977) *Substantivsjuka – ett friskhetstecken?*. Eterspråk 4, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, serie D, nr. 12, Lund.
- Queen, Robin & Julie E. Boland (2015) I think your going to like me: Exploring the role of errors in email messages on assessments of potential housemates. *Linguistics Vanguard* 1:283-293.
- Radius (2018) *Troværdighedsundersøgelsen*. København: Radius.
- Rathje, Marianne & Anne Kjærgaard (2009) *Sproget i DR. En undersøgelse af problematisk sprogbrug, engelske lån og groft sprog i et udvalg af DR's produktioner*. København: DR.

- Schrøder, Kim, Mark Blach-Ørsten & Mads Kæmbsgaard Eberholst (2018) *Danskernes brug af Nyhedsmedier*. Roskilde: Center for Nyhedsforskning, Roskilde Universitet.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008) *Vellyden* 2. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Thøgersen, Jacob (2013) *Sproglig kvalitet i DR. En meningsmåling om sproget i DR*. København: DR.
- Thøgersen, Jacob & Tore Kristiansen (2006) *Masketestens teori og metode*. Oslo: Novus Forlag.
- TV 2 (2010) "Ulidelige stavfejl", https://sr.tv2.dk/index.php?id=4344&tx_skpagecomments_pi1%5BshowComments%5D=1&tx_skpagecomments_pi1%5BshowForm%5D=1 (sidst besøgt 17.12.2018)
- Tverskov, Eva & Kim Tverskov (2004) *Sådan gør journalister. Håndbog for alle andre*. Aarhus: Ajour.
- Vultee, F. (2015) Audience Perceptions of Editing Quality. *Digital Journalism*. 3(6):832-849.

Hvordan er unges brug af og holdninger til *mojn* i Tønder og Aabenraa i 2019?

Randi Benedikte Brodersen
Universitetet i Bergen

Mojn i Sønderjylland, baggrund og motivation¹

Den oprindelig tyske hilsen *mojn* kom til Sønderjylland tidlig i 1900-tallet (Jørgensen 1971). *Mojn* – på tysk *moin* – bliver brugt i hele det dansk-tyske grænseområde, både nord og syd for grænsen, af mennesker der taler sønderjysk, dansk, plattysk, højtysk og frisisk. *Mojn* er en almindelig og udbredt hilsen i Sønderjylland – som farvel og goddag og som hilsen i forbifarten og på alle døgnets tider (Jørgensen 1971, Pedersen 1995, 1997) – helt op til Kongeåen, som ofte bliver nævnt som *mojn*-grænse mod nord (jf. Pedersen 2001:10).² *Mojn* fungerer i Vestsønderjylland som farvel, og i Østsønderjylland som både farvel og goddag (jf. fx Pedersen 1997).

¹ Artiklen er en stærkt bearbejdet version af mit indlæg på MUDS 17-konferencen 11.-12. oktober 2018 på Aarhus Universitet. Artiklens faktuelle oplysninger om *mojn* og oplysninger om tidligere forskning findes også i Brodersen 2018. Jeg takker mine informanter som er elever ved Tønder Gymnasium og Aabenraa Statsskole, og deres dansklærere, henholdsvis René Mogens Hansen og Christa Ericsen. Også tak til journalist Niklas Majgaard og fotograf Hans Chr. Gabelgaard for samtale om *mojn* og opslag i *JydskeVestkysten* 22. november 2018. Mange tak til Kirsten Lyshøj for kopier af *mojn*-sedler i *Jysk Ordbogs* seddelsamling og fremskaffelse af Peter Jeppesens *En sønderjysk dialekts udvikling* (1938) og M.B. Ottens *Hostrup-Dansk* (1963-1969).

² En anden og sydligere *mojn*-grænse mod nord er også nævnt. Det er øst-vest-linjen Haderslev-Hvidning (Sørensen 1988:12), et stykke syd for Kongeåen. Der er dog *mojn*-brugere også nord for Kongeåen, som det kan ses på et Danmarkskort med læseradresser plottet ind på abonnenter af *JydskeVestkysten* i en undersøgelse i 2012 (Paulsen 2013, gengivet i Brodersen 2018). Det er altså mere sandsynligt at grænsen går et sted nord for Kongeåen end længere mod syd.